

EUSKAL DEITUREN JATORRIA ETA ETXE IZENGOITIAK

Patxi Salaberri Zaratiegi, Juan Jose Zubiri Lujanbio

(Universidad Pública de Navarra/Nafarroako Unibertsitate Publikoa)

Abstract

This contribution seeks to explore the main sources of Basque family names: patronymics, toponyms and nicknames (oikonymic, social and lexical). Family names which are possibly based on oikonymic nicknames could be explained by two competing hypotheses: a) they come from nicknames; b) they were born as a consequence of the deletion of a genitive of place. In fact, some family names like Arretxea, Etxeberria, Indartea... can only be explained by means of the deletion of a genitive of place, since, otherwise, they would not have the final -a. Lastly, this paper comments on the oikonymic nicknames formation processes: palatalization, deletion of the ending -a or -ea, deletion of the desinence -nea (with the occasional addition of a hypocoristic suffix), the use of accent shift and, finally, the combination of two processes.

1. Sarrera

Euskal deituren sistema aspaldixko finkatua dugu eta ez du aldaketa handirik izan azken mendeotan. Trentoko Biltzarrean (1545etik aitzina) hartutako erabakiek zerikusi handia izan bide zuten finkatze horretan, baina xvii. mendean, artean ere, zalantza franko zeuden jendea aipatzeko tenorean, sortetxearen izenean oinarritutako izengoitien bidez egiten baitzen zenbaitetan, finkatu nahi zen deituraren bidez egin beharrean:

Existe mucha confusión entre los apellidos y los nombres de las casas donde nacían (...) María de Auloa, siendo el [apellido] paterno Arruertena (...) Joanes de Escolarena, siendo el paterno Zozaia (...) Ernando de Escolenea, siendo el paterno Escolarena (...) (Sunbilla, xvii. m., Hernandorena).

Euskal deituren iturburuak, funtsean, ondoko hauek dira:

1.1. Patronimikoak

Hauek, sistema bizirik egon zen bitartean (ix. mendetik xvi.era, goiti-beheiti), belaunaldi batetik bestera aldatzen ziren, hots, aitatik (gutitan amatik) seme-alabertara, eta azken hauen identifikatzailea —ezin garai hartakoa «deitura»-tzat hartu— aitaren lehen izenaren gain moldatzen zen: *Garcia Semenitz d'Assiayn*, *filltz de don Semen de Çaualdjca* (Iruñea, 1269), *Iohan Sanç fiio de don Sancho Martinez* (Gasteiz, 1282)..., eta aldaera bat baino gehiago izan zitzakeen dokumentazioan: *Garcia Ferrandç de Tayssonar* = *Garcia Ferrandiz de Tayssonar* = *Garcia Ferrandeyz* = *Garcia Ferranditz de Tayssonar* (Taxoare, 1227), *don Romir Sancheç d'Assiayn* = *Don*

Romiro Sancheitz de Assiain (Iharte - Asiain, 1247, 1250) edo *Orti Semenez de Azqueta* = *Fortun Semeroiz de Azqueta* = *Forti Semeroiz de Azqueta* (Artaxoa, XII. mendea), seinale artean finkatu gabe zeudela. Hemen sartu beharko ditugu, halaber, patronimiko atzizkirik ez izanda ere halakotzat funtzionatu duten lehen izenak ere: *Garcia*, *Gil*, *Miculas*, *Miguel* eta beste anitz, *Mayora* eta *Oneca* emazteki izenak barne direla, matronimikoak gure artean arrunt urriak izanagatik ere.

1.2. Toponimoak

Sail honetan azpisail bat baino gehiago daude:

1.2.1. Auzo, herri, hiri eta ibar izenak: *Arbizu*, *Bilbao*, *Buztintze*, *Eiheralarre*, *Elizondo*, *Iriarte*, *Iribarren*, *Irigibel*, *Irigoién*, *Iriondo*, *Lazkano*, *Uribarren*, *Zubiri*...

1.2.2. Etxe izenak: *Etxeberria*, *Karlosena*, *Mitxelena*, *Pedroarena*, *Salaberria*, *Xoraxuria*...

1.2.3. Mikrotoponimoak (aurkintza izenak): *Arrizabalaga*, *Intsausti*, *Lertxundi*, *Mugartza*, *Zubiaurre*... Hauetako asko baserri izenak dirateke alabaina, deizioa kokaturik zeuden lekutik hartu bazuten ere maiz aski.

1.3. Izengoitiak

Multzo honetan ere azpimultzo bat baino gehiago ditugu:

1.3.1. Oikonimoetan oinarri duten izengoitiak, hots, etxe izenetatik sortu direnak: *Arretxe* (< *Arretxea*), *Bidondo* (< *Bidondoa*), *Dorai* (< *Doraia*), *Etxeberri* (< *Etxeberria*), *Salaberri* (< *Salaberria*)... Hauek dira, hain zuzen, lan honetan bereziki aztertu gogo ditugunak.

1.3.2. Gizarte izengoitietan iturburu dutenak. Lanbide edo gizarte maila (zentzu zabalean ulerturik) adierazten duten hitzetan dute etorki: *Eskutari*, *Lander*... Ergoieneko *Senar* deitura ere hemen sartu beharko, itxuraz.

1.3.3. Izengoiti lexikalak (ikus Viejo 1998: 121 eta Salaberri 2009b). Multzo honetakoak aurreko bietakoei kontrajartzen zaizkie, pertsonaren beraren ezaugarria adierazten dutelako, ez ingurunean, baina kanpoan, dagoen zerbait, hots, ez diote espazioari edo gizartean lagun horrek duen egoerari erreferentzia egiten. Izengoiti lexikaletan honako azpisail hauek egin ditzakegu:

1.3.3.1. Ezaugarri fisikoren bat adierazten dutenen artean biziki ohikoa da pertsonaren larruaren kolorea edo ilearena nabarmentzen dutenak: *Beltza*, *Esku(t)xuri*, *Gorri(a)*, *Gorritxo*, *Urdin*, *Xurio*...

1.3.3.2. Pertsonaren tamaina ere azaltzen da, maiz xamar izengoititako, baina gutitan finkatu da deituratako: *Andia*, *Luzea*, *Txikirrin*, *Zabala*, *Zabalo*...

1.3.3.3. Agirietan arruntak dira edertasunari erreferentzia egiten dioten izengoitiak, baina deituratzat gelditu direnak urriak dira, *Ederra* eta *Oñederra* besteak beste, eta menturaz baita *Polit* ere.

1.3.3.4. Indarra ere estimatua da egun eta estimatuagoa bide zen behinola. Deitura bakarra gogoratzen zaigu orain, hala ere, ildo honetako (gehiago ere badirateke, jakina): *Sendoa*.

- 1.3.3.5. Ilearekin edo ile faltarekin zerikusia duten izengoitiak ardura agertzen dira dokumentuetan, baina bide honetako gaurko deiturak bakanak dira; Nafarroan *Ixurko* dugu, *Galbarra* segur aski izen bereko herri izenetik hartua baita. Erdaraz *Crespo* eta *Calvo* ongi ezagunak dira.
- 1.3.3.6. Pertsonaren izaera ere maizko aurkitzen dugu izengoitietan, nahiz behin edo beste izaerazkoa den edo gorputzezkoa arrunt garbi ez den ageri. Deituratzat bizirik daudenen artean, *Ona* eta *Ongai* ditugu onesgarrietan, eta gaitzesgarrietan *Garratza* eta *Gaiztarro*, baina azken hau, denboraz, lehen izentzat ere ibiltzen zen eta patronimikoa sortu zuen (*Gaztarroiz*). Gorputzari dagozkionetan izaerazkoa ere izan daitekeen *Zallo* dugu, eta *maingu*-rekin loturik dagokeen (ez da segurua) *Makua*.
- 1.3.3.7. Buru eta gorputz arintasun, argitasun eta zorrotzasunarekin —edo hauen faltarekin— lotuak ere usaiakoak ziren behiala, orain horietatik ateratako abizenak asko ez diren arren: *Arin*, *Zoroza* (*zorrotza*-rekin lotu behar bada bederik). Beharbada *Ezker*, *Ezkerra*, *Ezkerro* ere hemen sartzekoak izanen dira, orain gutxi arte, zenbait eremutan behinik behin, ezkerra izatea gaizki ikusia baitzen. Honen osagarria den *Eskubi* bizirik dago orain, baina guk ez dugu agirietan aurkitu, segur aski nabarmena eskuina izatea ez, baizik ezkerra izatea zelako.
- 1.3.3.8. Animalia izenetan iturrama duten izengoitiak ohikoak izan dira eta dira gure onomastikan, normalki eramailea animaliarekin alderatzen eta identifikatzen delako, hots, aberearen ezaugarri nabarmenena ematen zaiolako. Deitura gisa bakarrik *Artza* dugu orain gogoan, eta hau zalan-tzazkoa da, toponimikoa ere ('hartzea', 'harridia') izan daitekeelako.
- 1.3.3.9. Bukatzeko, adinarekin zerikusia dutenak ditugu, aski ugariak ezizenetan, baina ez deituratako finkatuetan. Egia erran, *Zarlarruki*-tik (< *zahar* + *larrru*, eramaileak pertsona zahar baten larrua zuelako, irudi duenez, zuen adinerako larrua aski andeatua zuelako edo) atera den *Zarraluki* Zaraitzuko deitura besterik ez zaigu gogotarazten, eta hau itxura fisikoa adierazten dutenen artean ere sailka daiteke, 1.3.3.1. puntuan sartu ditugunekin alegia.

Lan honetan bakarrik oikonimoetan jatorri duten izengoitiez ariko gara, baina argitu nahi dugu, aurrera baino lehen, usu bi aukera ditugula gure leku deiturak azaltzeko garaian:

- a) Etorkiz etxe izengoitiak direla kontu egitea: *Arretxea*, *Bordaberria*, *Etxeberria*, *Etxeberria*, *Gamioa*, *Gaztelua*, *Indartea*, *Iturraldea*, *Kaminondoa*, *Karrikaburua*, *Salaberria*, *Salaburua*, *Zubiria* → *Arretxe*, *Bordaberri*, *Etxeberri*, *Etxeberri*, *Gamio*, *Gaztelu*, *Indart*, *Iturralde*, *Kaminondo*, *Karrikaburu*, *Salaberri*, *Salaburu*, *Zubiri*...
- Bide honetatik bukaeran artikulua falta duten deitura oikonimikoak azal ditzahegu, baina ez kasu frankotan aurkitzen ditugun artikuludunak: *Arretxea*, *Etxeberria*, *Salaberria*, *Zubiria*, e.a.
- b) Beste aukera, jatorriz euskaraz gibelean leku genitiboaren hondarkia zutenak izatea da (ikus *AV*, 21. or.), maiztxo artikuluz hornituak etxe izenak baziren, eta artikulurik gabe auzo, herri edo ibar izenak baziren. Cf., dokumentazioko

lekukotasunetan, ondoko deizio konposatu hauek: *Eneco Arceiz Iriarteco* (*Iriartea*), *Garcia Lopeiz Barbatai[n]go* (*Barbatain*), *Garcia Yuainnes Guaraycoeherecoa* (*Garaikoetxea*), *Garcie Ortiz done Miqueleco* (*Done Mikele*), *Maria Arceiz Iturric* (*Iturria*), *Miguel Sanz Lauçacoa* (*Lauza*), *Pero Periz Gortelucequoa* (*Gorteluzea*)... Bakunak franko gehiago dira, honako hauek, besteak beste: *Anso Gascueco* (*Gaskue*), *Anso Olacarizquetaco* (*Ollakarizketa*), *Catalin Michelarenecoa* (*Mitxelarena*), *Domeca Navaço* (*Nabatz*), *Dota Ovanosco* (*Obanos*), *[E]necones Yrunieco* (*Iruñea*), *Eneco Urruticoa* (*Urrutia*), *Garcia Echandico* (*Etxandia*), *Garcia Oivarco* (*Oibar*), *Garcia Çubirico* (*Zubiri*), *Garcia Eulzco* (*Eultz*), *Miguel Arreco* (*Arre*), *Orti Biurrungo* (*Biurrun*), *Peru Aramendiquo* (*Aramendia*), *Sandor Mendigorrico* (*Mendigorria*)...

Hauek guztiak, Erdi Aroan, holaxe agertzen dira anitz aldiz dokumentazioan, euskal eran, baina garai batetik aitzina beti erdarara itzulirik azaltzen dira, itzul zitezkeen heinean usu, hots, *Orti Sanz de Legarra*, *Pero Saes de Voliaga*, *Garcia de Cerca el Pozo*, *Garcia Miguel de la casa de Losa*, *Maria Peça de la Era* moduan, inoizka bi erak nahasten badira ere: *Pedro Yaurico de Oyerça*, *Pedro de Landa Arteco*, *Onecha Legarrecoa de Esparça*, *Yenego de Bassaburuco*; *Maria Çubico et Peydro de la Puent, su marido*; *Semeno Larracecoa* edo *Semeno de Larrança*, e.a. Azken lekuko hauek erakusten dute adibidez (eta hauek guk asmatu deizioak dira) *Garzia Mitxelenekoa* edo *Orti Karlosenekoa*-ren modukoak¹ agirietan *Garcia de Michelena* eta *Orti de Carlosena* zirela eta gero, hemendik, eta behin erdarazko *de* preposizioa galduz gero, *Michelena* eta *Carlosena* horiek deituratzat finkatu zirela. Egia erran, *-ko* eta *de*-rik gabeko aldaerak goiz azaltzen dira dokumentazioan, hain segur ere eskribauak, edo eskribau batzuek behinik behin, ohitura hori zutelako: *Orti Erro* (1003 eta *Orti Erroco*, data berean edo bertsuan, Artaxoa, Jimeno 1968: 25, 32), *Domiqu Esparça*, *Domiqu Subiça* (XIII. mendea, Garzia Larrageta 1957: 104, 108), *Garcia Burunda* (1350, Carrasco 1973: 308), *Machin Baztan* (1366, *ibid.*, 570), *Sancho Gorça* (*ibid.*, 479), e.a.

Nolanahi ere, identifikatzailea sortetxearen izenetik abiatuak eratzeko kontu zaharra da gurean. Cf. hauek: «... la casa de Goyenechea [...] Item esto es de Toda Goyenechea [...]» (Zai, Nafarroa, 1290, Ostolatza 1978: 314), «Pero Butron e Juanchen d'Iarça, moradores en el solar d'Iarça» (Lazkao aldean 1426; Hid. et al. 1989: 1, 1. or.), «Juanes de Legarrea de la casa de Legarrea, Pedro de Yriartea o Errea de la casa de Yriartea» (Etsain 1640, UE.p., 40).

Egia da, geroxeago ikusiko dugun moduan, Etxalarko egungo *Lopénià*-tik *Lopéne* izengoitia ateratzen dela, ez *Loperena*, jakina, baina egia da, berebat, oikonimoa XVII-XVIII. mendeetan *Loperena* izanik, gero XIX-XX.etan *Loperenea* bilakatu zela eta ondoren aipatutako *Lopénià* atera zela, eta hortik izengoitia. Erran nahi dugu garai batean, oikonimoa *Loperena* zelarik izengoitia ere *Loperena* bera zatekeela, nahiz beste aukera ere, *Lope* alegia, beti aintzat hartzekoa den (cf. herri bereko *Martikorena* > *Martikorena* > *Martikonià*, *Martikenià* → *Martiko* edo *Marttiko*).

¹ Nolanahi ere, *Gracia domequarenaqua* (*Grazia Domekarenakoa*, *Domekarena* etxekoa, *Domikenià* bihurtua egun, Etxalekun) bezalako batzuk ere (*-akoa* dutenak alegia, ez *-ekoa*) izan dira eta oraindik ere badira.

Leku genitiboaren erabiltzea oraindik bizirik dago euskaraz mintzatzen den alderdian lagun bat zein etxetako den adierazi nahi denean, nahiz, jakina, egun deitura berririk ez den sortzen bide honetatik. Halaber, eta *-rena* bukaera duten deiturak jatorriz oikonimikoak izan arren (ez patronimiko edo matronimikoak, gutiz gehiengotan), egun genitiboa bizi-bizirik dago pertsona bat noren seme edo alaba den aditzera emateko, eta, tarteka ilobetara ere igaro daiteke genitibodun forma. Kasu honetan ere, bistan da, genitibodun forma horiek ez dira abizentzat finkatzen, erran dugun bezala deitura sistemak aspaldixkodanik aldaketarik onartzen ez duelako.

Etxea oinarritzat dutenak, Goizuetan erraterako, ondoko hauek dira, besteak beste: *Amaia Zabaletanekoa, Ixiar Untxarikoa, Jabier Zinkonekoa, Jexux Errenekoa, Koro Loidinekoa, Maritxo Torrekoa, Miel Labekoa, Mila Zabalakoa, Oxe Jabier Urrutinekoa, Patxi Yandenekoa...* Hitzen ordena kontuak direla eta, esan behar da Urumearen ertzeko herrian berdintsu erabil daitezkeela ordena hori aldatuz, hau da, *Erreneko Jexux, Labeko Miel, Loidineko Koro, Torreko Maritxo, Untxariko Ixiar, Zinkoneko Jabier...* Maizago zein ordena erabiltzen den? Ziur esaterik ez dugu; beharbada ohitura kontuak ere badira, baina susmoa dugu bitik batean *izena + -koa* ordena maizago erabiltzen dela *-ko + izena* baino.

Lekuzko atzizki honekin lotutako beste kontua da izenaren ondotik ematen denean artikulua erabiltzen den edo ez. Goizuetan eta beste hainbat tokitan erabiltzen da, baina Lizundiak idazten duenez (1977; ikus Salaberri 2003: 135), Durango aldean, esaterako, ez da jartzen: *Juan Duñabeitiko, Julian Uriengo, Felipe Gueneko, Angel Lapitete, Matias Larriñako, Margarita Etxeiteko, Julian Solabizkarko...* Gaur egun isoglosak nondik nora doazen ikustea interesgarria izanen litzateke, eta diakronikoki zer gertatu den aztertzea ere bai (cf. gure lehen idazlearen *Bernard etchepare-coac* eta *Mossen Bernat echaparere cantuya*).

Etxearen nagusia —edo honen ezaugarriren bat— aintzat hartuz lotura hori ere egin daiteke. Kasu honetan *-en* genitibo atzizkia erabiltzen da: *Axun Mañolirena, Bixente Bixkiarena, Koro Makatxarena, Mari Joxe Besamotxarena, Xabier Telefonixtarena...* Hemen ere, ordena kontuari gagozkiola, alderantzizko ordenan eman daitezke: *Bixkiaren Bixente, Makatxaren Koro...* Baina azkeneko ordena hau ez da oso ohikoa, arrunt gutxitan erabiltzen dena baizik. Hortaz, bi genitibo hauen arteko ezberdintasun nagusietako bat ordenaren erabileran dago: *-ko* izenaren bi aieketan joan daiteke, baina *-en* atzizkia ia beti izenaren ondoren aurkitzen dugu, artikuluairekin (*-ena*), bistan da.

Luzaiden, berriz, *-ko*-ren bidezko izenlaguna arrunki aitzinean dago, ez giblean (ikus Salaberri 2003: 114-115 eta Kamino & Salaberri 2007: 5, 15 *et passim*): *Agerreko Martxelo (Agerrea), Amallaingo Janpier (Amallaunea), Bidarteko Ferranddo (Bidartea), Bidondoko Piarre (Bidondoa)*, baina hemen ere atzean emateko aukera bada: *Dominika Ortxaixenekua (Ortxaixenea), Maria Luixa Madarixetakua (Madarixeta)*. Garaziko herri honetan, dena dela, oikonimoaren oinarria ere erabil daiteke lehen izenaren ondoan: *Elena Xurgina (Xurginaenea etxekoa), Pedron Altzon (Altzonenea etxekoa), Peio Bartzelona (Bartzelona etxekoa)* edo oinarria bakar-bakarrik, femeninoak *-(e)sa* duelarik: *Atzo joan zen Toloxesa Baionarat (Toloxa-ko etxekoandrea)*; beste pare batzuk hauek dira: *Agerre / Agerresa (Agerrea), Antxuriz / Antxuzesa (Antxurizenea), Hargina / Harginesa (Harginaenea), Karrikaburu / Karrikaburusa (Karrikaburua), Xaindu / Xaindusa (Xainduaenea)*... Ikus Kamino & Salaberri (2007: 62).

2. Etxe izengoitien inguruan

Ohitura zaharra da, ikusi dugun bezala, etxe edo baserri bateko nagusiari etxeiko izenaz deitzea, edo norbaiti erreferentzia egiterakoan bizi (izan) den etxea aintzat hartzea, eta hauxe da bereziki aztertuko duguna, hots, etxe izenaren eta goitzenaren artean formaren aldetik lotura ertxia erakusten duten kasuak. Lotura hau era desberdinez egin daiteke: palatalizatuz, izengoitian oikonimoan ageri ez den osagairen bat agertuz (atzizki hipokoristikoren bat adibidez), oikonimoa laburtuz, azentuaren bidez, e.a. Gatozen, bada, polikiago ikustera nolako baliabideak erabiltzen diren etxe izenak eta goitzenak bereizteko garaian:

2.1. Palatalizazioa

Jakina da euskaraz hitz bati ñabardura berezia emateko dagoen baliabide nagusietako bat bustidura erabiltzea dela (cf. *gizon* → *gixon*, *bizi* → *bixi*...), eta orobat izen ttipiak (cf. *Ana* → *Aña*, *Benantzio* → *Benantx(i)o*, *Dolores* → *Dollores* eta *Dolorex*, *Fernando* → *Ferrando*, *Natalia* → *Nattali*, *Sole(dad)* → *Xole*, *Salaberri* → *Xala*, *Zubiri* → *Xubiri*...) eta izengoitiak sortzeko (cf. *zapo* → *xapo*, *Arotza* → *Arotxa*, *potzolo* → *Potxolo*...). Haur hizkeran ere arrunt erabilia da palatalizazioa (cf. *hotz egiten du* → *hotx itteñ ddu*, *zer duzu?* → *xer duxu?*...).

Etxe izenatarik abiatuak izengoitiak erdiesteko egiten den palatalizazioa dela eta, honako aukera hauek aurkitu ditugu:

- a) *s* → *x*: *Arrósenià* → *Arróxene* (It.), *Arrósià* → *Arróxe* (El.), *Desóla* → *Dexóla* (El.), *Espelosín* → *Expólsin* (Sun.), *Porróstà* → *Porròxtà* (Goi.), *Tomásenià*, *Tomásnià* → *Tomáxenè*, *Tomáxnè* (El.).
- b) *z* → *x*: *Bekozúbi* → *Békoxubí* (El.), *Bordázpi* → *Bordáxpí*, *Domíñazpi* → *Domíñaxpi* (Goi.), *Enázti* → *Enáxtí* (Ar.), *Gaztónéa* (< *Gazitonea* < *Gazitorena*, *Gaztóneko bórda* → *Gaxíto* (Am.), *Zabálà* → *Xabàlá* (Goi.), *Ziméldi* → *Ximéldi* (El.).
- c) *ts* → *tx*: *Latsábià* (< *Latsabea*) → *Latxábe* (El.), *Pertaláts* → *Pertalátx* (Ari.).
- d) *tz* → *tx*: *Aldúntzìn* → *Aldúntxín* (Goi.), *Altzwikordà* (*Altzugarai* > *Altzúgaià* ere badago) → *Altxúgai* (El.), *Batzabaléa* → *Batxábal*, *Batxabál* (Ari.), *Erratxúríz* → *Erratxúttx* (Ari.), *Íntzekórda* (< *Intzeko borda*; *Intzea* > *Íntzia* ere badago) → *Íntx* (El.), *Zapatonéa* → *Xapáto* (Ari.).
- e) *t* → *tt*: *Arterenea* > *Arténià* → *Artténe* (El.), *Bénta* → *Béntta* (An.), *Baáta* (< *Bagata* < *Bagatea*) → *Baátte* (El.), *Ernótenià* (< *Arnotenea*) → *Ernóttene* (Oitz), *Karrétò* → *Karréttò* (Goi.), *Lakátenià* → *Lakátte* (El.), *Lopetenia* (< *Lopetenea*) → *Lopéttene* (Gaz.), *Portólò* → *Porttòlò* (Goi.).
- f) *d* → *dd*: *Aldálurrià* (< *Aldalurra*) → *Alddálur* (El.), *Domék(e)nià* (< *Domekenea*) → *Ddoméka* (El.), *Índe* → *Índde* (Berr.), *Errándonekórda*, *Errándenekórda* (< *Errandoneko borda*; *Errandonea* > *Errándonià* ere badago) → *Erránddo* (El.), *Landáburuà* → *Landdáburu* (El.).
- g) Zenbait aldiz bi aldaerak, palatalizatugabea eta palatalizatua, batera aurkitzen ditugu, behin edo beste funtzio banarekin: *Gaztélua* → *Gaztélú* (nagusia), *Gaxtélú* (maizterra); *Martikonea* > *Martikonià*, *Martikenià* → *Martítko* eta *Martíko*; *Mendjónkórda* (< *Mendiondoko borda*; *Mendjóndua* ere

bada) → *Mendjónodo* (aita), *Menddjónodo* (semea); *Múrdenià* → *Murdéne* eta *Murddéne*; *Zamáteluà* → *Zamátelu* eta *Xamátelù*; *Zamwinià*, *Zambwínja* (< *Zamudionea*) → *Zanbúio* eta *Xanbúio*, *Xamúio*, denak ere Etxalarren (Apeztxea & Salaberri).

Ikusten den bezala, arduraren palatalizazioa izengoitiak sortzeko ibiltzen diren beste baliabide batzuekin batera agertzen da; Goizueta eta Aranoren argibidez, bustidura ez ezik azentuak ere desberdinak dira oinarritzeko etxe izenean eta izengoitian (ikus aitzinago).

2.2. Etxe izenaren bukaerako *-a* edo *-ea* ezabatzea

Ez oraintzeko kontua da hau. Salaberriek (2003: 133-134) honako adibide hauek biltzen ditu: «Pedro de Manary [...] vecino [...] en la caseria de Mannaria» (Durango, 1498), «Sancho de Veoyde, morador en el lugar de Veoydea» (Markina, 1512). Eta dokumentazioan bertan agertzen diren berdinketa hauek erakusten ditu: *Juan de Larravri* = *Juan de Larravria* (Markina, 1512), *Christobal de Estacon* = *Christobal de Estacona* (Markina, 1512), *Miguel de Abaytu* = *Miguel de Abaytua* (Markina, 1511), *Esteban Axtarlo* = *Esteban Axtarloa* (Ziortza, 1556).

Gaurkoagoak dira ondoren emanen ditugun beste hauek: a) genitibo hondarkiarri bukaerako *-a* edo *-ea* kentzen diotenak, eta b) genitibo hondarkia ez dutenei *-a*, eta zenbaitetan azkeneko *-ea* ere bai, kentzen diotenak.

- a) *Albinià* → *Albíne* (It.), *Aminea* → *Amine* (Les.), *Apézenià* → *Apézené* (Eu.), *Beltranià* → *Béltrané* (Eu.), *Gartxénja* → *Gartxéne* (An.), *Loprénià* → *Lopréne* (Sal.), *Luisenià* → *Luisene* (Zubi.), *Martjórià* → *Martjórne* (Oitz), *Matxite-neà* → *Matxitene* (Les.), *Mikéltxoníà* (< *Mikeletxorena*) → *Mikéltxoné* (Eu.), *Otxónià* → *Otxóne* (Lab., Sal.), *[X]wálpitzenià* (< *Juanlopitzena*) → *[X]wálpitzené* (Eu.), *Xixtérnià* → *Xixtérne* (It.).
- b) *Agérnja* → *Agérre* (Err.), *Agorreta* → *Agorret* (Beskoitze, Duhau 2003: 334), *Albérruà* → *Albérrro* (Am.), *Andalorréa* → *Andalórre* (Ari.), *Arrétxia* → *Arrétxe* (Sun.), *Ártxĕa* → *Ártxe* (Am.), *Barrántxja* (< *Barrenetxea*) → *Barrántx*, *Batzabaléa* → *Batzábal*, *Batzabál* (Ari.), *Bidóndwa* → *Bidóndo*, *Bidártja* → *Bidárt* (Luz.), *Burkátzja* → *Burkáitz* (Err.), *Datxípja* → *Datxípi* (Am.), *Dolátxĕa* → *Dolátx* (Ari.), *Dórtoà* (< *Dorrotoa* < *Dorretoa*) → *Dórto* (*Dórto Joxé* deizioan, hots, ez *Dórto* huts-hutsa; Eu.), *Edarréta* → *Edarrét* (Luz.), *Etxézarrià* → *Etxézar* (Oitz), *Gámjoa* → *Gámjo* (Err.), *Garroa* → *Garro*, *Haranederrea* → *Haraneder*, *Harrieta* → *Harriet* (Bes.), *Hégja* → *Hégi* (Onda., Arn.), *Indartéa* → *Indárt*, *Iriertéa* → *Iriért* (Ari.), *Índja* → *Índe* (An.), *Irírtĕa* (< *Iriarte*) → *Irírtĕ* (El.), *Itxinikja* → *Itxiníke* (An.), *Íxtalártja* → *Íxtalárt* (Err.), *Kamíuà* → *Kamío* (It.), *Karakótĕja* → *Karakótx* (Err.), *Kokótĕja* (An.) / *Kokótĕià* (Oitz) → *Kokótx* (An., Oitz), *Kortaria* → *Kortári* (Ari.), *Larraldéa* → *Larralde* (Ari.), *Larróñe* → *Larróin* (Err.), *Maatxĕta* → *Maatxét* (Luz.), *Máixtamattià* (< *Mariestebanbaita*) → *Máixtamatté* (It.), *Mokórruà* → *Mokórrro* (Eu.), *Olásuà* → *Oláso*, *Olázarrià* → *Olázarre* (Sal.), *Ormartĕa* → *Ormárt* (Ari.), *Salabérrje* → *Salabérri* (Err.), *Txáberrià* → *Txáberri* (Sal.), *Ubéldja* → *Ubélde* (Err.), *Uhagonea* → *Uhagon*, *Uzpuruià* → *Uzpuru* (Bes.), *Zamálla* → *Zamáil* (An.).

2.3. Etxe izenaren bukaerako *-a* ezabatzea eta bustidura

Apézenià → *Apéxene* (It.), *Arrósenià* → *Arróxene* (It.), *Ernótenià* → *Ernóttene* (Oitz), *Estámua* → *Extámo* (Sun.), *Lopétenià* → *Lopétene* (Gaz.), *Zubildja* (< *Zubialdea*) → *Xubilde* (It.), *Zamáteluà* → *Xamátelu* (eta *Zamátelu*, El.).

2.4. Genitiboaren hondarkia ezabatzea

Etxe izenari genitiboaren hondarki osoa kentzen zaio: *Amalláinja* → *Amalláu* / *Amalláusa* (Luz.), *Antonjónja* → *Antónjo* (Onda., Arn.), *Árginénja* → *Argín* (Err.), *Bérgatxénja* → *Bérgatx* (Err.), *Donférmiñene* (< *Donfermiñenea*) → *Donfermiñ* (Goi.), *Íxtikoténja* → *Íxtikót* (Err.), *Kanakónja* → *Kanáko* (An.), *Kartxótenià* → *Kartxót* (Dona.), *Kaxáinja* → *Kaxáu* (Arn.), *Maestráinja* → *Maéstru* (Luz.), *Maitonéa* → *Máito* (Ari.), *Martískenià* → *Martísco* (Saldias), *Matxintonéa* → *Matxínto* (Ari.), *Maxtónja* → *Máxto* (Am.), *Mikeláinja* → *Mikeláu* (Luz.), *Mingótxe-nià* → *Mingót* (Dona.), *Mamutsénja* → *Mamúts* (Err.), *Martikoténja* → *Martikót* (Err.), *Ñoblerenea* → *Ñoble* (Bes.), *Oxeténja* → *Oxét* (Arn.), *Petrínja* → *Pétri* (An.), *Xabáltenià* → *Xabált* (Dona.), *Xamarnéa* → *Xamár* (Ari.), *Xenperénja* → *Xenpér* (Err.), *Txurdinéa* → *Txúrdi* (Ezk.).

2.5. Genitibo hondarkiaren ezabaketa eta bustidura

Aurreko gertakariaren antzekoa da; aldea, berriz, kontsonantea bustitzen dela: *Errándenià* → *Erránddo* (It.), *Erratzenea* → *Errátzo* (Sun.), *Koméntzane* → *Koméntza* (Ezk.), *Plazenéa* → *Pláxe* (Ezk.), *Zapatonéa* → *Xapáto* (Ari.).

2.6. Oikonimoaren azken zatia ezabatzea, eta, inoiz, beste elementuren bat, atzizki hipokoristikoa gehienbat, eranstea

Arginénja → *Argíntto* (Am.),² *Mái[x]wanià* (*Marijuanena* 1726-27an) → *Mai[x]wán-tto* (ttikia da; *Mai[x]wáne* arruntean, Eu.),³ *Mokotikobórda* → *Mokótto* (Oitz), *Oztabanéa* → *Ózta* (Ari.). Sail honetan *-(r)en* / *-(e)ko* + *borda* duten baserri izenak ere sar daitezke, baina hauen azpian oinarriko etxearen izena ere egon liteke: *A(r)ótzenekórda* (< *Arotzeneko borda*; *Arotzenea* ere bada herrian) → *Aótzene* (El.), *Sástrjainbórda* → *Sástrja* (Err.), *Zipuntekobórda* → *Zipúnt* (Ari.).⁴ Artetan *-tegia* atzizkia da lekutzen dena: *Xurtotegia* → *Xurto*, *Xuxutegia* → *Xuxu* (Bes.). Behin edo beste higatze fonetikoak eta oikonimoa elkarketan joateak eragin diotela dirudi: *Txamóberri* (< *Txamoraberri*; *Txamózàr* < *Txamorazar* ere bada) → *Txámó* (Goi.).

² Cf. *Kastónja* (*Castorena*, 1726-27an, *Castorenea* 1825ean, *Castorena* 1826an) → *Kastón*, edo *Xixpérrje* (*Chispérrria* 1825ean eta 1826an) → *Zizpérrri* Erratzun, biak ere mutil handiak direlako (*Felix* → *Feliz*, *Jesus* → *Jezuz* eta besteren ildotik).

³ Neke da jakitea *Mai[x]wán-tto* honen azpian genitibodun forma dagoen (*Marijuanene*) edo oinarri hutsa (*Marijuan*) eta *-tto*, oikonimoa haplologiak *Mari[x]juanenea*-tik *Mari[x]uanea*-ra igaro baitateke, eta hemendik *Mái[x]wanià*-ra.

⁴ Hau, hala ere, ez da beti gertatzen: *Agerrekoborda* → *Agerrekoborda*, *Harrietakoborda* → *Harrietakoborda* (Bes.).

Beintza-Labaienen bukaerako *-a* edo genitiboaren hondarkia galtzen denean gizezkoen izengoitiek, gehienetan, *-o* hartzen dute: *Arráintzenia* → *Arráintxo*, *Béintxenía* → *Béintxo*, *Borósenía* → *Boróso*, *Buxíndenia* → *Buxíndo*, *Garáxnía* → *Garáxo*, *Iñárria* → *Iñárro*, *Joándenia* → *Joándo*, *Joántonia* → *Joánto*, *Joántxenía* → *Joántxo*, *Miándenia* → *Miándo*, *Petrikínia* → *Petriko*, *Pizárnía* → *Pixárro*, *Súitzenia* → *Xúitto*, *Txíspia* → *Txíspo*, *Xaráxia* → *Xaráxo*, *Xorgín(e)nia* → *Xorgíño*. Baina salbuespenen bat ere bada: *Iñátia* → *Iñáte*. Bokal hori (*o*) azaltzearen arrazoia etimologikoa da kasu batzuetan, ikus daitekeen moduan (*Joando*, *Joanto*, *Petriko*...), baina besteak analogiaren gain eman beharko ditugu (*Graxirena* > *Garáxnía* → *Garáxo*, adibidez).

Inguruko herrietan ere zenbait adibide aurki daitezke: *Errándenia* → *Erránddo* (*Errando* dugu oikonimoaren oinarrian; It.), *Katxálinia* → *Katxálo* (*Katxalin* dago oinarrian, It.), *Koskórrenía* → *Koskórro* (*Coscorrena* 1709an, *Koskor*-etik, antza), *Martískenia* → *Martísko* (*Martisko* izen ttipitik, Sal.), *Zurgínia* → *Zurgíño* (*Zurguñenea* 1726an, *zurgin*-etik, jakina).

2.7. Azentua

Goizuetan etxearen edo baserriaren izena eta honi lotutako goitizena azentua-ekin edota tonu aldaketarekin bereizten da, hein batean beharbada historikoki bukaerako *-a* oikonimo gehienetan (ez denetan: *Barréintxeà*, *Békítxeà*, *Goikítxeà*..., baina *Bórderrè*, *Donfèrminènè*, *Exkúrrenè*...) galdu delako, modu honetara izengoitiak morfologikoki eratzeko aukerak murrizten zirelarik, ez erabat hala ere, ikusi bezala bukaerako *-a* galdutako genitiboaren hondarkia ken baitaiteke. Kasu gutxi dira hauek, alabaina.

Hualde eta Lujanbioren arabera (2008) Goizuetako azentua bi eratakoa da: goranzkoa eta beheranzkoa, hau da, zenbait hitzek goranzko azentua dute eta beste zenbaitek beheranzkoa; areago, hainbat hitzetan azentua da esanahia erabakitzen duena: *arrántza* (astoak egiten duena) edo *arrántza* (arrainak harrapatzea), edo zenbait hitz motatan sing./pl. bereizketa egiteko erabiltzen da: *sémekin* (sing.)/*sèmekin* (pl), *ardíri* (sing.)/*ardíri* (pl.), e.a. Azentubide hauxe ber-bera erabiltzen da etxe izena eta goitizena bereizteko: etxe izenak goranzkoa du (cf. *Oláso*), eta izengoitiak, berriz, beheranzkoa (cf. *Oláso*).

Ulgergarriago egiteko, lan honetan azentu bakarra erabili beharrean bi paratu ditugu hitz berean, nolatsu ahoskatzen den ikusteko unitate bakarretan, isolatuetan, ematen direnean. Kontuan izan behar da beheranzko azentua duten hitzek (gure kasuan izengoitiek), bukaeran gorakada nabarmena dutela bakarrik, beste inolako testuingururik gabe, ahoskatzen direnean; baina hitz-katean ematen direnean, beste unitate edo segmentuekin batera ematen direnean bukaerako igoera hori jaitsi egiten dela, zuten azentua “galdu” egiten dutela. Horrek adierazten (omen) du azentu hori berez ez dela hitzarena berarena, prosodikoa baizik, eta esaldiaren barrenean txertatzen denean ustezko azentua “lekutu” egiten dela, baina alderantziz, bakarrik gelditzen denean —bakarturik ematen denean— berreskuratuz egiten duela. Hona hemen adibideak:

- a) Berezko azentua lehenengo silaban dutenak([+1]): *Gárrenè* → *Gàrrené*, *Górrrenè* → *Gòrrené*, *Máìò* → *Màió*...

- b) Azentua bigarren silaban ([+2]) dutenen artean hiru eta lau silabako hitzak aurkitzen ditugu.
- b.1. Hiru silaba dituztenak: *Aldài* → *Aldài*, *Aldüntzìn* → *Aldüntzín* (*Aldüntxín* ere bai, ikusi bezala), *Alkàsò* → *Alkàsó*, *Arízti* → *Ariztí*, *Aròtxà* → *Aròtxá*, *Artàntxù* → *Artàntxú*, *Belákò* → *Belàkó*, *Bordázpi* → *Bordázpi* (baita *Bordàxpi* ere), *Deskàrgà* → *Deskàrgá*, *Errènè* → *Errèné*, *erróta* → *Errótá*, *Faròlà* → *Faròlá*, *Gorgòri* → *Gorgòri*, *Itxórtxà* (< *Egixorrotxa*) → *Itxórtxá* (Goi.), *Kapèrò* → *Kapèró*, *Kardèlà* → *Kardèlá*, *Karrètò* → *Karrètó* (*Karrèttó* ere bai), *Korròxkà* → *Korròxká*, *Labìtxà* → *Labìtxá*, *Mertxènè* → *Mertxèné*, *Minttèi* → *Minttèi*, *Olàsò* → *Olàsó*, *Olàtxò* → *Olàtxó*, *Untxàri* → *Untxàri*, *Perònè* → *Peròné*, *Portòlò* → *Portòló* (*Porttòló* ere bai), *Roèri* (< *Drogeria*) → *Roèri*, *Sanàntòn* → *Sanàntón*, *Txakùrtxò* → *Txakùrtxó*, *Txukàldà* → *Txukàldá*...
- b.2. Lau silaba dituztenak: *Bikàinbórdà* → *Bikàinbòrdá*, *Bordàberri* → *Bordàberri*, *Domíñazpi* → *Domíñazpi* (*Domíñaxpi* ere bai), *Errèkaldè* → *Errèkaldé*, *Kapèlòrri* → *Kapèlòrri*, *Oàttolò* → *Oàttoló*...

Beste herri batzuetan (Salaberri 2003: 131) azentuaren lekunea aldatuz egiten da bereizketa (*Santúko* Ermuko baserria / *Sántuko* bertakoa) eta, J. I. Hualdek dioskunez, Gipuzkoako zenbait lekutan ezizenak eta herri izenak azentua lekuz aldatuz bereizten dituzte: *Tólosa pilótaria ez da Tolósakoa*. Zeberion ere, Bizkaian, azentuaz baliatzen dira baserrien izenak eta berauetan oinarritutako baserritarren izenak bereizteko garaian (Etxebarria 2002: 16): *Sabàle* / *Sábale*, *Artxánda* / *Ártxanda*, *Laitóki* / *Láitoki*, *Élórria* / *Élorria*, *Ápála* / *Ápala*, e.a. Bestalde, Patziku Perurenaren irudiko, Leitzan, etxe izenak eta goitzenak berdintsu ahoskatzen dira, baina «erregela jeneral gisan esateko, izengoitiak beti azentu fuertean du, jatorrizko etxe izenak kasik azenturik ez duenean ere: *Tardo* → *Tárdo*, *Ozparrun* → *Ozpárrun*, *Barun* → *Barún*, *Motxene* → *Mótxene*...».

2.8. Aldaketarik gabeko izengoitiak

Beste batzuetan ez da batere alderik, ez morfologiko edo fonologikorik, etxe izenaren eta izengoitiaren artean; arrunki morfologikoki zer kendu askorik ez duten oikonimoak izaten dira, zenbait kasutan bustiduraren bidez batetik bestera dagoen tartea adieraz zitekeen arren: *Aórla* → *Aórla* (Err.), *Arrákoitz* → *Arrákoitz* (El.), *Axúlar* → *Axúlar* (El.), *Aztarráin* → *Aztarráin* (Eu.), *Eskórtz* → *Eskórtz* (Am.), *Kattón* → *Kattón* (El.), *Meáka* → *Meáka* (Ari.), *Sarrán* → *Sarrán* (Goi.).

3. Ondorioak

3.1. Euskal deituren iturri nagusietako bat etxe izengoitiak dira, kopuruari ohar-tuz gero.

3.2. Bukaerako artikulua (edo *-ea*) galdu duten deituren oinarrian etxe izengoiti hutsa dagoela dirudi: *Bidartea* → *Bidart* eta *Bidarte*, *Etxeberria* → *Etxeberri*, *Indartea* → *Indart*, *Karrikaburua* → *Karrikaburu*, *Salaberria* → *Salaberri*, *Salaburua* → *Salaburu*, *Zubiria* → *Zubiri*. Artikulua atxiki dutenen kasuan, berriz, euskarazko leku genitiboaren hondarkia edo, dokumentuak erdaraz idazten baitziren

(zein baitzen ere erdara hori), erromantzeko *de* preposizioa galdu dela dirudi eta, leku genitiboa zegoelarik, morfema kentzean oinarriko artikulua berreskuratu dela: *Frantzes Karlostenekoa* → *Frances de Carlosena* → *Frances Carlosena*; *Petri Mikelarenekoa* → *Petri / Pedro de Miquelarena* → *Pedro Miquelarena*...

3.3. Etxe izengoitietan funtsean hiru baliabide nagusi erabiltzen dira: ezabaketa (mota batekoa edo bestekoa, atzizki hipokoristikoaren gehiketaz inoiz), palatalizazioa eta azentua.

3.4. Herrien arabera baliabide desberdinak erabiltzen dira: leku gehienetan baliabide morfologikoak ditugu (laburdurak, atzizki hipokoristikoak...) edota fonologikoak (bustidura), eta beste zenbaitetan, Goizuetan bezala, baliabide prosodikoak (azentua) ere ibiltzen dituzte.

3.5. Maiz baliabide horietako bi elkarrekin agertzen dira: *Aldüntzin* → *Aldüntxín* (Goi.), *Enázti* → *Enàxtí* (Ar.) (bustidura + azentua), *Arrósenià* → *Arróxene* (It.), *Errándenià* → *Erránddo* (It.) (ezabaketa + bustidura), *Arginénja* → *Argíntto* (Am.), *Mokótikobórda* → *Mokóitto* (Oitz) (ezabaketa + hipokoristiko atzizki bustia)...

3.6. Oikonimoaren eta izengoitiaren artean batere alderik ez dagoenean, arduraxko, zaila izaten da izenari zerbait kentzea edo soinuren bat bustitzea, besteak beste oinarriari soinu bustia egon daitekeelako: *Aórla* → *Aórla* (Err.), *Axúlar* → *Axúlar* (El.), *Xindóla* → *Xindóla* (El.), baina ez beti hala ere: *Saróiberri* → *Saróiberri* (El.), *Sarrán* → *Sarrán* (Goi.)...

3.7. Irudi luke Goizuetan (eta bestetan ere bai, segur aski) oikonimoaren azken *-a*-ren galtzeak azentuaren erabilera bereizgarria bultzatu duela, alegia, laburtze morfologikoak alderdi prosodikoa sustatu eta suspertu duela.

Bukatzeko, erran nahi dugu ondorio seguruagoak ateratzeko gure herrietako etxe izenak eta hauetan oinarritutako izengoitiak biltzen dituzten lan monografikoak behar ditugula, Euskal Herriko herrialde guztietakoak. Gure oraingo saio hau hondar ale bat besterik ez da osatu beharra den hondartzan.

4. Bibliografia

4.1. Laburdurak

Am.: Amaiur	Ezk.: Ezkurra
An.: Aniz	Gaz.: Gaztelu (Nafarroa)
Ar.: Arano	Goi.: Goizueta
Ari.: Arizkun	It.: Ituren
Arn.: Arnegi	Lab.: Labaien
Berr.: Berroeta	Les.: Lesaka
Bes.: Beskoitze	Luz.: Luzaide
Dona.: Donamaria	Onda.: Ondarrola
El.: Etxalar	Sal.: Saldias
Err.: Erratzu	Sun.: Sunbilla
Eu.: Etxaleku	Zubi.: Zubieta (Nafarroa)

4.2. Erabilitako bibliografia

- Apezetxea, P. & P. Salaberri, *Etxalarko etxeen izenak*, lan argitaragabea.
- Carrasco, J., 1973, *La población de Navarra en el siglo XIV*, Universidad de Navarra, Iruñea.
- Duhau, H., 2003, *Hasian hasi. Beskoitzeko euskara (Beskoitzeko heskuara)*, Euskal Kultur Erakundea & Beskoitze herria, Donibane Lohizune.
- Etxabarría, J. M., 2002, «Azentua ezaugarri bereizlea homonimoetan», *Enseiukarrean* 16, 9-20.
- Garzia Larrageta, S., 1957, *El Gran Priorado de la Orden de San Juan de Jerusalén. Siglos XII-XIII. Colección Diplomática*, Príncipe de Viana, Iruñea.
- Hernandorena, M., «Sunbillako oikonimia», lan argitaragabea.
- Hidalgo de Cisneros, C. et al., 1989, *Colección documental del Archivo Municipal de Durango. Tomo I*, Fuentes documentales medievales del País Vasco 20, Eusko Ikaskuntza, Donostia.
- Hualde, J. I. & O. Lujanbio, 2008, «Goizuetako azentuera», in X. Artiagoitia & J. A. Lakarra (arg.), *Gramatika jaietan. Patxi Goenagaren omenez, ASJU-ren Gehigarriak* LI, Euskal Herriko Unibertsitatea, Bilbo, 377-394.
- Iñigo, A., 1996, *Toponástica histórica del valle de Santesteban de Lerín*, Nafarroako Gobernua, Lizarra.
- Jimeno Jurio, J. M., 1968, *Documentos medievales artajoneses*, Príncipe de Viana, Iruñea.
- Kamino, P. & P. Salaberri, 2007, *Luzaideko euskararen hiztegia*, Mendaur bilduma III, Nafarroako Gobernua - Euskaltzaindia, Iruñea.
- Lizundia, J. L., 1977, «“Tar”, “ko”, “eneko” izen-deituretan», *Euskera* XXII, 168-173.
- Mitxelena, K., 1997, *Apellidos vascos (AV)*, Txertoa, Donostia, bosgarren argitaraldia.
- Ostolatz, I., 1978, *Colección diplomática de Santa María de Roncesvalles (1127-1300)*, PV-CSIC, Iruñea.
- Perurena, P., P. Salaberri & J. J. Zubiri, *Arano eta Goizuetako etxe izenak*, lan argitaragabea.
- Salaberri, P., 2003, *Euskal deiturategia: Patronimia*, UEU, Bilbo.
- , 2006, «Nafarroako euskal oikonimiaz», in J. A. Lakarra eta J. I. Hualde (arg.), *Studies in Basque and historical linguistics in memory of R. L. Trask / R. L. Trasken oroitzapenetan ikerketak euskalaritzaz eta hizkuntzalaritza historikoaz*, Gipuzkoako Foru Aldundia-Euskal Herriko Unibertsitatea, Donostia-Bilbo, *ASJU* XL:1-2, 871-894.
- , 2008, «La patronimia vasca y su relación con la romance vecina», *Rivista Italiana di Onomastica* XV:2, 389-401.
- , 2009a, *Izen ttipiak euskaraz*, *Onomasticon Vasconiae* 26, Euskaltzaindia, Bilbo.
- , 2009b, «Nicknames, origin of some family names in Basque», in *I nomi nel tempo e nello spazio. Atti del XXII Congresso Internazionale di Scienze Onomastiche, Pisa 29 agosto - 4 settembre 2005*, vol. IV, Pisa, ETS.
- Salaburu, P., 1984, *Arau fonologikoak. Hizkuntza teoria eta Baztango euskalkia: fonetika eta fonologia (II)*, Euskal Herriko Unibertsitateko Argitalpen Zerbitzua, Bilbo.
- Viejo, J., 1998, «La onomástica asturiana bajomedieval. Nombres de persona y procedimientos denominativos en Asturias de los siglos XIII al XV», *Patronímica Romanica* 10, Niemeyer, Tübingen.